

Лук'янець Г.Г., магістрант,
Київський національний лінгвістичний університет

КОЛЬОРОВА ЛАСТІВКА ВЕСНИ, АБО СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ В УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ НАРОДНИХ ВЕСНЯНИХ ПІСНЯХ

Одним із важливих виражально-зображальних засобів у народних піснях є лексика ва позначення кольору. Її використовують у фольклорі для передачі кольорового еквівалента дійсності, емоційно-сміслового настрою твору та його символіки. Об'єктивні спектральні характеристики кольору можуть набувати особливого символічного значенні в народній творчості та використовуватися з різною прагматичною метою в обрядових дійствах [Шієт'їяка 1990, 26]. Це надає підстави вважати кольороназви в піснях вагомим матеріалом для дослідження мовної картини світу різних народів.

У сучасній етнолінгвістиці значна увага приділяється дослідженню образів і символіки українських та англійських фольклорних текстів, проте питання своєрідності семіотичного характеру кольору в піснях до сьогодні є недостатньо вивченим. Тому *метою* нашого дослідження є виявити та проаналізувати символічні значення кольорів у народних піснях про весну та встановити особливості їх функціонування в українській та англійській культурах. Поставлена мета передбачає вирішення таких *завдань*:

1) проаналізувати семантико-когнітивні та міжкультурні аспекти вербалізації кольорів у англійській та українській мовах; 2) виокремити та систематизувати лексичні одиниці *m* позначення кольору в народних піснях про весну; 3) встановити й порівняти символіку кольорів у обох мовах.

Дослідження символіки кольорів проводиться на матеріалі українських *веснянок* [Українські пісні] та англійських народних пісень про весну [English Spring Folk Songs].

Співвіднесення ознак дійсності з назвами кольорів є опосередкованим культурними уявленнями та стереотипами мовця і представляє узагальнений суспільний досвід [Тейлор 1995, 3]. Формою фіксації такого досвіду виступають символи кольорів у фольклорних текстах. Кольороназви є вербальними одиницями, що базуються на фізичних властивостях природних об'єктів й пов'язані з суспільним досвідом мовців [Hardin 1997, 32].

Прихід весни українці та англійці з давніх-давен зустрічали піснями про весну, і яких колір має неабияке значення. Після холодної та безбарвної зими нові яскраві природні кольори, які обіцяли зміну погоди, гарний урожай та добробут, не могли залишатися поза увагою людей: *Весно ж наша красна, / Що ж ти нам принесла? Т Принта мандрицю—/ Зелену травцю.*

Кольори у веснянках символізують природу й майбутнє пишнотрав'я, якого не буде взимку. Тому протиставлення зими та весни є часто вживаними як в українських, так і англійських піснях: *Ой минула вже зима./ Снігу, льоду вже нема./ Ми цю пісеньку співаєм / І весноньку викликаєм.* Зима, таким чином, виступає опозицією весні у відповідних кольорах: *my blue winter searches / my grey coldness needs/ my green spring will com*, аби настання весни після зими люди розуміли як боротьбу двох сил - холоду й тепла.

У текстах народних пісень колір може виражатися експліцитно словами на позначення кольору (наприклад, *огірочки зелененькі, зелена травця, золотаве сонечко*) і імпліцитно через називання природних об'єктів, які мають яскравий колір (наприклад, *сонечко бг-тить* = жовте, *струмочок виграє* = блакитний). Експліцитне позначення кольорів часи набуває семіотичного характеру у фольклорі: квіти, трава, птахи та небо - символізують прихід весни, рух природи та зміни життєвих циклів. Ці символи є універсальними для різних націй, адже відображають природне середовище у весняну пору року, яке хоч і суб'єктивно, але подібно сприймається представниками різних національностей. Звернімо увагу на такі паралелі у фольклорних текстах: *the green grass grew around / Принесла зелену травцю: Spring Rain Falling down/ Дрібний дощик примочив.*

Основними об'єктами, які мають пряме кольорове забарвлення у веснянках, є природне середовище та люди. Хоч палітра кольорів української та англійської мов досить велика, в народних весняних піснях використовується обмежена кількість кольорів для опису весняної природи.

Широко розповсюдженим у порівнювальних мовах є зелений колір, адже він символізує весну, ріст рослин, пробудження природи, відновлення сил, молодість та свіжість (*A field of green lavender I gaze / With the wind and the morning haze*). Зелений як символ весни виник на основі метафоричного перенесення кольору молодих рослин на першу пору року (саме весна за давніми віруваннями є початком року). За цією ж аналогією вона в англійських народних піснях часто порівнюється з ранком, який є початком нового дня та життя: *As I was a walking one morning in Spring, / I saw a vounfdamsel so smtffy sang she:/ Down by the Green Bushes he thinks to meet me.*

Універсальність смислового навантаження зеленого кольору в англійській та українській культурах сприяє зближенню його переносних метафоричних значень і символічних функцій [Голубовська 2004, 152]. В обох мовах зелений асоціюється з молодістю та недосвідченістю (*зелено є голові, зелені молодики*), але у весняних піснях колір має лише позитивну конотацію. Юнаки та дівчата є тут частими персонажами, бо весна уособлює час знайомств і залицянь: *Огірочки зелененькі / Всі дівчата молоденькі*.

Особливого символічного значення набуває зелений колір у вінку з зеленого/хрещатого барвінку, який є атрибутом дівоцтва в українських веснянках: *Ой Вінку Наш Вінку / Хрещатий Барвінку / А я Тебе тела / Та вчера звечера*. Барвінок є традиційним українським символом кохання, радісної життєвої сили, вічності буття, провісника весни та емблемою викривальних божих сил у веснянках (*Що Зброя, в Дівчини / Віночок Хрещатий / Віночок Рутяний / Рушник Вишиваний*) [Войтович 2002, 61].

Іншим засобом первинної номінації у веснянках є червоний колір, природним прототипом якого в англійській та українській культурах могли слугувати кров, вогонь, червова глина та ягоди. При описі наступальності природних процесів — чергування пір року — червоний колір символізує літо: *Літечко Теплечко Червоне Яечко / Червоний Яєчко йуже недалеко*. Він також асоціюється з теплом, захистом сонця або вогню, наприклад, *Here comes the sun, here comes the red sun. / Little darling, the smiles returning to the faces*.

В українському фольклорі червоний містить семантичне навантаження прекрасного й тому асоціюється з дівочою вродою. Часто у веснянках вживається архаїчний *снѣгъ* *красне сонечко*, *весна-красна*, *весна днем красна*, що зумовлюється етимологією лексеми: у давньоруській мові прикм. *красный* виражав значення "гарний", "присмний" [Цьпаненко 1989, 196]. Наприклад, *Гей Дівчата Весна Красна Зілля Зелененьке! / Принесла вам Росу-росу / Дівочьюку Красу*. Ці поетичні звернення з яскраво вираженою позитивною конотацією втілюють глибинні уявлення українського народу про червоне, як про колір пов'язаний з чимось хорошим, гарним, веселим та життєрадісним. Також в українських фольклорних текстах червоний, що передається лексею *калина*, уособлює жіноче єство та символізує дівочу красу, вірність і чистоту: *Та й скакали в терен кози. / То угору, то в долину, / То у рожу, то в калину. / То у рожу темнесеньку, / То в калину червонесеньку*.

На відміну від українських традицій оспіваних у веснянках, за якими червоними є елементи дівчого вбрання (*червоні чобітки, плахта, биндочка*), в англійських весняних піснях червоний використовується при описі рис обличчя молодиць (*And I placed a kiss on her sweet rosy lips*) та є символом кохання: *My love is like a red red rose / That's newly sprung In June*.

Білий колір, хоч і є ахроматичним (позбавленим будь-якого забарвлення) з позиції сучасної науки [Wyler 1992, 39], у весняних народних піснях набуває позитивного оцінювального значення. Це вже не холодний зимовий колір снігу чи замерзлої річки, а зовсім протилежний — чистий та свіжий: *Вбери степи травами, квітчай ніжними. / Потoki купавами білосніжними*. Як в англійській, так і в українській культурі весняний білий символізує чистоту, непорочність та невинність. Яскравим прикладом такої семантики кольору є рядки української веснянки, де білий вишитий рушник дарується парубку як символ незайманості дівчини: *Що Зброя в Дівчини / Віночок Хрещатий / Віночок Рутяний / Емим Вишита / Ходи мій Миленький / По Рушниці Пиленький*. Аналогічним є зна-

чення білого кольору у рядках англійської пісні: *He mounted on a milk white steed/And shd upon another/And then they rode along the lane/Like sister and ffa (rmthrr*.

У більшості випадків у веснянках та гаївках білий не є абстрактним кольором, в ознакою певних рослин чи птахів, що самі по собі вже є символами. Дівчина часто постає в образі білокорі берези, що гордиться своєю незрівняною красою (*Ой хванулау дц Серезонька: /- Що на мені кода да біленька*), або порівнюється з білосніжними рослинами (*Then J took this fair maid by the lilywhite hand*), при цьому обов'язковим у обох культурах є біле вбрання, що вказує на чистоту помислів та незаплямованість репутації дівчини, наприклад, *Ой, на нашій, на веснянці, / Чистенько-біленько: Dressed in a whiff shirt with her hair combed straight*.

Поруч із неосяжним буянням весняної природи у фольклорних піснях люди висловлюють побажання щодо власного багатства та заможності, тому такі кольори, як золотий і срібний є часто вживаними в обох мовах. Використані в прямому значенні лексеми *золотий і срібний* символізують вишуканість вбрання, наприклад, *Золоті підківки будуть бриніти', на срібними підківками/Втонтали мене*. Проте найчастіше якість дорогоцінних металів розширює семантичне значення кольору, утворюючи позитивну оцінку семантику, що використовується для опису почуттів закоханих. Золотий колір, таким чином, набуває символічного значення справжньої любові між хлопцем та дівчиною: *Приснилось мені долото,/ Що той же й Іван золото*. Підтвердженням кохання в обох культурах є ще один кольоровий символ - золота обручка, що свідчить про серйозність намірів: *Привезе тобі/Гостинця до віця./Золотий перстенець: So neat and so gay will be my golden ring./O I will be married on a Tuesday morning*. У переносному значенні золотий у веснянках характеризує позитивні людські якості. Кохана юнака в англійській пісні має золоте серце (*Greensleeves was all my joy/ She was my heart of gold*), а в українських закоханих золота голова (*А в Голуба золотая голова, в Голубки позолочувана*). Срібний, хоч і холодний колір, також використовується метафорично для опису краси молодої: *And the petals glow soft on your face/ With shadows of silver lace*. Він є символом багатства й щирості в українському фольклорі, адже срібло використовувалося на торгах для викупу молодої чи подарунків для молодого. Чим більше срібла, тим цінніший дарунок та більше його значення: *-А ми коні викупим, викупим/А ми дамо сто срібних, сто срібних*.

Гама відтінків сірого кольору в англійських народних піснях є ознакою зими, що наближається (*Welcome the first spring day /farewell to winter's shades of grey*), а в українському фольклорі сірий - це вже символ весни. Сивими є пташки, які сповіщають про прихід весни - соловей та жайворонок, зозуля та голуби, соколи: *Соловейку сивенький, в тебе голос тоненький,/Не щечечи в діброві, але в мене в коморі*. Жайворонок - це символ сонця, приходу весни, єдності неба і землі, який оспівує хліборобське поле і небесну блакить. Сизий також означає кохання молодих: *Ой у Галюні лужечок, /Повний лужечок пташечок. /А поміж ними зозулька. /А поміж ними сивенька. /Ой десь узався соколик/ Ой десь узався сивенький*.

Синій та голубий - символи неба й води, сили й здоров'я - зустрічаються вкрай рідко у веснянках, проте вказування на ці кольори все ж є (*зійшли сніги, шумить вода: Oon let your loving river flow/you got all of me*).

Таким чином, на базі аналізу фольклорних весняних текстів та ключових символів, використаних у них, вимальовується конвенційна багатокольорова картина-образ англій-

ської весни: *As I walk'd thro' the meadow / To take the fresh air. / The flowers were blooming and go: / I heard a fair damsel so sweetly assigning / Her cheeks like the blossom In May.* На відміну від англіїців символ весни в українських веснянках персоналізований і, подібно до персонажа казок, втілюється в образі молододівчини Подоляночки, одягненої в зелене, або ж з вінком барвінку на голові (*Ой ти, дівчино, ой ти красная / Ой ти, дівчино, наш Подоляночка / Ой, дуги ж наші, всі зелені / Наша Подоляночка*). Метафоризація образу весни як юної молододівчини та її Краси є символом відродження і розквіту природи та має позитивне аксіологічне забарвлення.

Отже, виокремивши та проаналізувавши лексику на позначення кольору в англійських та українських народних піснях про весну, ми встановили символічні значення кольорів для обох народів. Кольори мають лише позитивні оцінні значення та використовуються для зображення пробудження весни, молодості та краси. Весняними піснями українці та англіїці передавали свою енергію природі, бажаючи, щоб усе живе навколо знову ожило, тому кольори в порівнювальних мовах є символами активного пробудження природи, воскресіння, буяння, росту й добробуту.

1. *Войтович В.М.* Українська міфологія / В.М. Войтович. - Київ, 2002. - 662с. 2. *Голубовська І.О.* Етнічні особливості мовних картин світу: [монографія] І.О. Голубовська. - К.: Логос, 2004. — 284с. 3. *Українські пісні:* веснянки та гаївки. [Електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.pisnolrg.ua/songlist/vesnyanky-hayivky-1.html> 4. *Цыганенка Г.Л.* Этимологический словарь русского языка: Более 5 000 слов / Г.П. Цыганенка - К.: Рад. шк., 1989. - 511с. 5. *English Spring Folk Songs.* [Електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.poemhunter.com/songs/spring/> 6. *Hardin C.L.* Color Categories in Thought and Language / C.L. Hardin, L.Maffi. - Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997. - 416p. 7. *Taylor J.R.* Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory / J.R. Taylor. - Oxford: Clarendon Press, 1995. - 312p. 8. *Wierzbicka A.* The Meaning of Colour Terms: Semantics, Culture and Cognition / A. wierzbicka // Cognitive Linguistics. - 1990. - № 1. - P. 2345. 9. *Wyler S.* Colour and Language: Colour Terms in English/ S. Wyler. - Tubinger: Narr, 1992.-206p.